

ПАСІЧНИК О.С.

старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ПАСИЧНЫК Е.С.

старший преподаватель кафедры международных экономических отношений и бизнеса
Учебно-научного института Международных отношений
Национального авиационного университета

PASICHNYK O.S.

senior lecturer of international economic relations and business department
Educational-scientific institute of International relations
National aviation university

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ У СКЛАДІ ЄС

Анотація. В статті досліджено особливості сучасного соціально-економічного розвитку Польщі, як члена Європейського Союзу (ЄС). Проаналізовано динаміку зростання ВВП країни та наближення рівня економічного розвитку до середнього по ЄС. Виявлено вплив Європейських Структурних та Інвестиційних Фондів на структурні зміни в країні, що полягає у найбільшому фінансуванні польських проектів серед інших країн-членів. Розглянуто проблеми ринку праці та інноваційної продуктивності Польщі.

Ключові слова: Європейський Союз, конвергенція, Європейські Структурні та Інвестиційні Фонди, стратегія «Європа 2020».

Аннотация. В статье исследованы особенности современного социально-экономического развития Польши, как члена Европейского Союза (ЕС). Проанализирована динамика роста ВВП страны и приближения уровня экономического развития до среднего по ЕС. Выявлено влияние Европейских Структурных и Инвестиционных Фондов на структурные изменения в стране, что заключается в большом финансировании польских проектов среди других стран-членов. Рассмотрены проблемы рынка труда и инновационной производительности Польши.

Ключевые слова: Европейский Союз, конвергенция, Европейские Структурные и Инвестиционные Фонды, стратегия «Европа 2020».

Annotation. The article deals with some peculiarities of contemporary social and economic development of Poland as a member of the European Union (EU). The dynamics of GDP growth and economic development convergence to the EU average are analyzed. The European Structural and Investment Funds influence on the structural changes in the country is determined and it appeared that Polish projects are the most largest beneficiaries of financing among member countries. The problems of the labor market and innovation performance in Poland are examined.

Key words: European Union, convergence, European Structural and Investment Funds, Strategy «Europe 2020»

Актуальність проблеми. В результаті п'ятого розширення Європейського Союзу (ЄС) 1 травня 2004 року Польща - одна з найбільших центральноєвропейських країн, після тривалої постсоціалістичної ринкової трансформації набула членства в цьому інтеграційному об'єднанні. Перебування Польщі у складі ЄС (1 травня 2017 року – тринадцять років) створило нові можливості та перспективи конкурентного економічного розвитку поруч із іншими партнерами по ЄС, а також викликало певні труднощі. На даний момент Польща продовжує здійснювати реальну та системну конвергенцію відповідно до завдань, що ставляться Європейською Комісією перед країнами-членами. Беззаперечними є економічні успіхи цієї країни, економіка якої, наприклад, в період фінансової кризи була стабільнішою, ніж у більшості країн-членів Співтовариства. Тому особливого значення набуває висвітлення сучасних особливостей та проблемних аспектів соціально-економічного розвитку Польщі, як члена ЄС.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження соціально-економічного розвитку Польщі привертає увагу багатьох науковців: як вітчизняних, так і зарубіжних. Дослідженню польського досвіду ринкової трансформації та її наслідків присвячені праці, перш за все, авторів польських економічних реформ Л. Бальцеровича [1; 2; 3], Г.В. Колодко [4; 5] та інших польських дослідників, зокрема праці М. Вожняка [6; 7] тощо. Серед інших зарубіжних дослідників, що вивчають досвід трансформації у країнах Центрально-Східної Європи можна виокреми таких авторів: Ю. Князева [8], В. Кудрова [9, 10], Я. Корнаї [11] тощо. Також дану проблематику розглядають у своїх працях провідні вітчизняні науковці: В. Чужиков, С. Сіденко, Д. Лук'яненко [12]. Незважаючи на це, питання вивчення трансформаційного досвіду та сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку Польщі в умовах членства в ЄС залишається й досі актуальним, з огляду на євроінтеграційні прагнення України.

Метою статті є аналітичний огляд певних аспектів сучасного соціально-економічного розвитку Польщі та представити їх емпіричний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Республіка Польща на сьогоднішній день є успішним прикладом інтеграції країни у Європейське Співтовариство, де ефективні економічні реформи призвели до економічного зростання та стабільності незважаючи і на певні проблеми суспільно-економічного розвитку.

Насамперед варто звернути увагу на те, що Польща починаючи із 2005 року досягнула зростання річного ВВП вище середнього по ЄС і на даний час характеризується стабільним економічним зростанням (рис.1). Основним чинником, що впливає на економічний ріст цієї країни з 2014 року є посилення внутрішнього попиту, чий внесок у зростання ВВП 2016 року був на рівні 2,8%, що є вище середнього по ЄС [13].

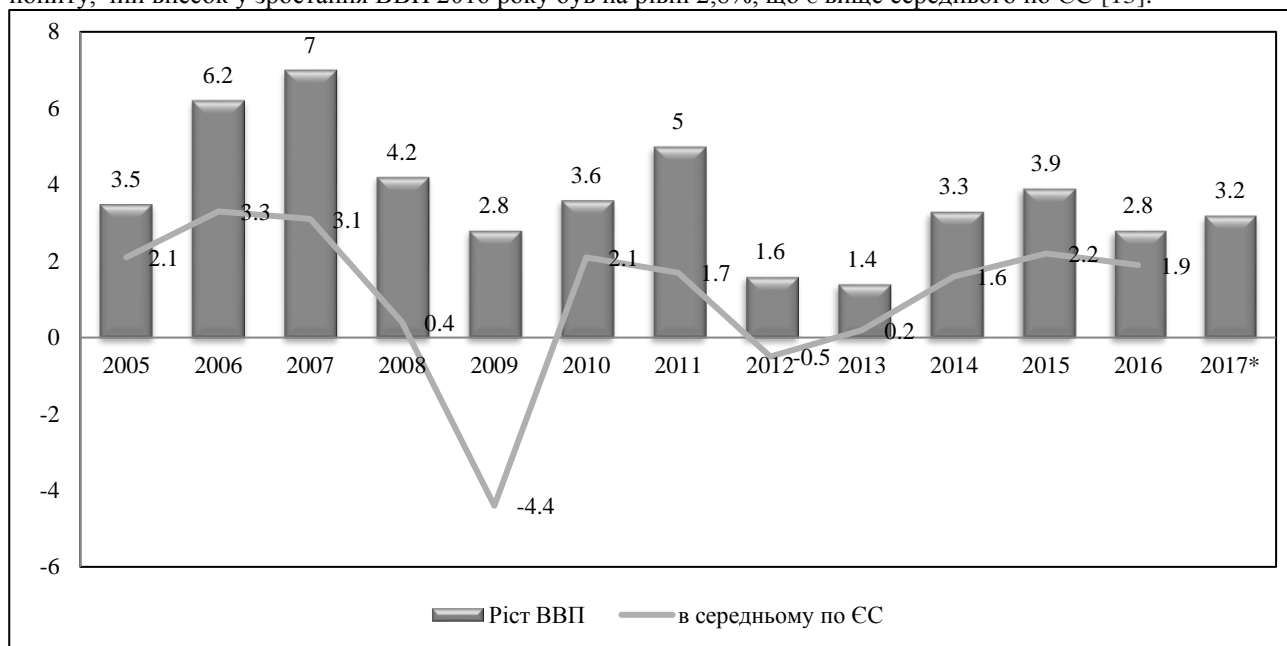

Рис. 1. Річні темпи зростання ВВП Польщі (2005–2017 рр.) (у % до попереднього періоду)

*- прогноз на 2017 рік

Примітка. Побудовано автором за даними Європейської служби статистики Eurostat

Ще одним свідченням позитивного ефекту економічного розвитку польської економіки є конвергенція та стабільне збільшення ВВП на душу населення за ПКС до рівня середнього по ЄС. Так, якщо у 2005 році він був на рівні 50%, то станом на 2015 рік він становить 69% і це вище, ніж у Болгарії (47%), Хорватії (58%), Греції (68%), Латвії (64%), Угорщині (68%), Румунії (57%) тощо. Таким чином, це підтверджує той факт, що країна скоротила розрив від провідних країн Співтовариства і досягнула такого успіху завдяки заходам стимулювання зайнятості та скороченням безробіття до рекордного для неї низького рівня з часу набуття членства (6,2% у 2016 році порівняно 13,9% - 2006 року) [13].

Проте, очікується, що зменшення частки працездатного населення (15-45 років) в країні буде стримуючим фактором у подальшому зростанні для Польщі незважаючи на високий рівень народжуваності, тому використання праці іммігрантів є заходом до поліпшення перспектив зайнятості в цій країні. Саме за оцінками агентства Bloomberg, 1,3 мільйона українців, що прибули до країни у 2016 році забезпечили стабілізацію економіки Польщі, оскільки це стримало зростання заробітних плат та дало можливість Центральному банку Польщі зміцнити реальні відсоткові ставки на рівні 1,5%. Окрім цього, за рахунок іммігрантів сповільнюється старіння нації. Тому на протязі подальших 20 років Польща відчуватиме потребу у ще 5 мільйонах трудових мігрантів, щоб зберегти економічне зростання [14].

Одним із найважливіших здобутків від членства Польщі, що вплинуло на її успішну господарську діяльність є відкриття європейського ринку збуту. Конкурентна, за ціною складовою, польська продукція забезпечила в цілому зростання обсягу експорту країни, що у 2005 році становив 71,889 млрд євро, а у 2015 році зріс до 178,671 млрд євро, з яких частка на ринок ЄС становила у 2015 році – 79,2%. Таким чином, результатом зовнішньої торгівлі товарами 2015 року Польща отримала позитивне сальдо (і також завдяки низьким цінам на енергоносії). Така ж тенденція спостерігалась і у торгівлі послугами (телекомунікаційні, комп'ютерні, інформаційні та ділові), де експорт та імпорт за 2015 рік становив 40, 657 млрд євро та 29,752 млрд євро відповідно [13]. Також позитивний вплив на профіцит у зовнішній торгівлі зробив відносно стабільний обмінний курс злотого щодо євро. Проте, незважаючи на такі результати велика частка експорту Польщі все ще становить низько- та середньо-технологічна продукція із поступовим зростанням частки продукції високої доданої вартості (комп'ютерна продукція, електронні та оптичні прилади та меблеві вироби).

Аналізуючи соціально-економічні тенденції сучасної Польща варто звернути увагу на той факт, що державні підприємства все ще становлять вагомий частину польської економіки незважаючи на процес великої приватизації в ході економічної трансформації до вступу в ЄС. Налічується близько 30 державних підприємств,

що мають стратегічне значення, а в цілому декілька сотень компаній є у державній власності. Вони є присутні у багатьох секторах економіки країни, зокрема у енергетиці, залізничному транспорті та лісовому господарстві. Проте, в цілому прибуткові, вони не можуть конкурувати по рентабельності із приватними партнерами у таких сферах як видобуток корисних копалин, транспорт та виробництво. Особливістю діяльності даних підприємств є контроль з боку держави над якістю управління цими підприємствами, про що свідчить перегляд правил управління з 2017 року. Оскільки держава має на меті посилити роль державних підприємств в економіці країни, то із січня 2017 року реформа включає 2 ключових елементи: 1) передача остаточних прав нагляду над підприємствами до відома Канцелярії Прем'єр-міністра; 2) підпорядкування підприємств галузевим міністерствам. Таким чином, Прем'єр-міністр призначатиме Раду з управління державними підприємствами, що матиме вирішальне значення для оцінки ефективності управління на таких підприємствах. Очевидно, що ця зміна може призвести до ризику змішування політичних та економічних інтересів, падіння продуктивності державних підприємств [15].

Особливий вплив на структурні зміни у Польщі мають внески Європейських Структурних та Інвестиційних Фондів (European Structural and Investment Funds, ESI Funds). Польща – країна, що найбільше отримує фінансування із цих фондів. Відповідно до плану на 2014-2020 роки ЄС виділив трохи більше 86, 095 млрд євро інвестицій відповідно до програм фондів [16]. До складу Європейських Структурних та Інвестиційних Фондів входять наступні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) (European regional development fund), Європейський соціальний фонд (ЄСФ) (European social fund), Фонд Гуртування (ФГ) (Cohesion fund), Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільських регіонів (ЄСФРСР) (European agricultural fund for rural development), Європейський морський і фонд рибного господарства (ЄМФРГ) (European maritime and fisheries fund). Аналізуючи бюджет фондів, для Польщі найбільше фінансування передбачено Європейським фондом регіонального розвитку (понад 40,213 млрд євро) та Фондом Гуртування (понад 23,207 млрд євро) (рис. 2) [16].

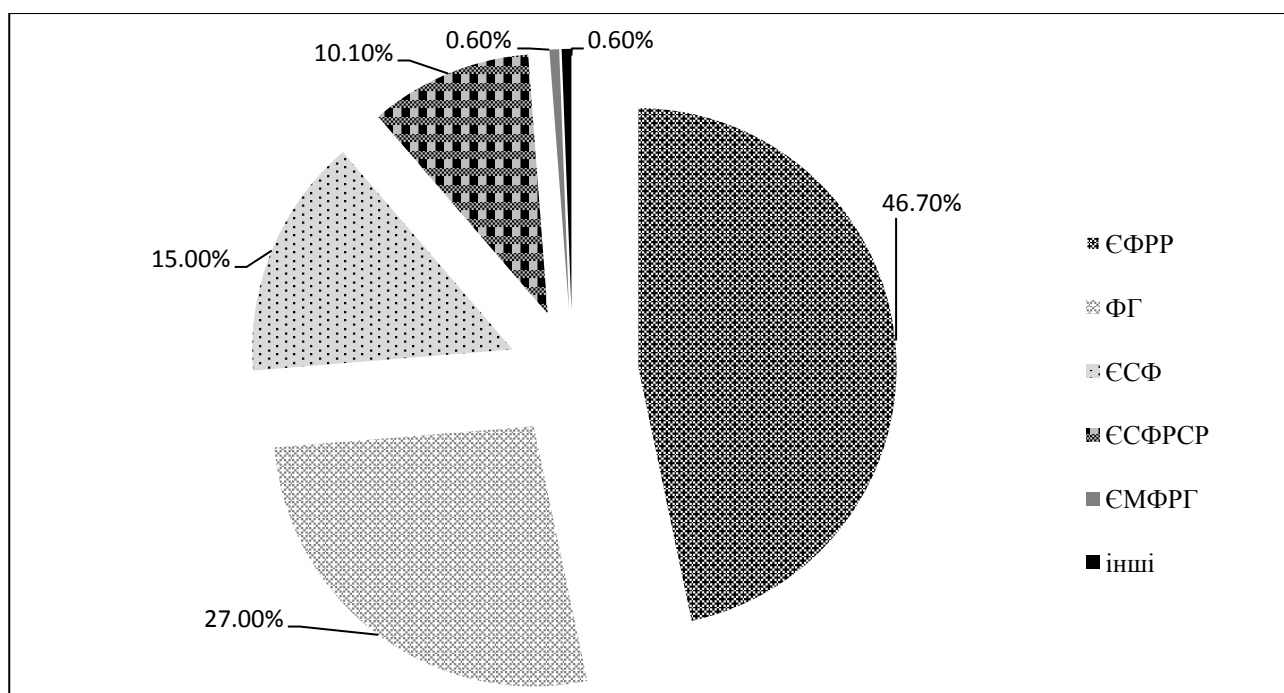

Рис. 2. Частка Польщі у бюджеті фондів ЄС (2014-2020 рр.)

Примітка. Побудовано автором за даними European Structural and Investment Funds, ESI Funds

Європейський фонд регіонального розвитку (European regional development fund) – один із основних фондів ЄС, що фінансує заходи щодо вирівнювання регіональних диспропорцій серед країн-членів ЄС. Специфікою даного фонду є те, що 75% інвестицій спрямовується на проекти розвитку інфраструктури соціальної сфери і науки для регіонів, що мають рівень валового регіонального продукту нижче 75% від середнього по ЄС, а решту 25% інвестицій – підтримка фінансових потреб проектів по диверсифікації економіки: створення нових підприємств, підтримка людського потенціалу в інших регіонах, де відбуваються структурні зміни. Саме ця особливість соціально-економічного розвитку Польщі і вплинула на те, що вона є найбільшим реципієнтом фінансування з даного фонду і на неї припадає понад 11,005 млрд євро інвестицій [16].

Фонд Гуртування (Cohesion fund) – інвестує у транспортні та екологічні проекти в країнах, де валовий національний дохід (ВНД) на душу населення становить менше 90% від середнього показника по ЄС. На період

2014-2020 років до таких країн належать Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Греція, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина і Словенія. Серед цих країн із Фонду на Польщу припадає понад 17,108 млрд євро фінансування [16] (рис. 3.).

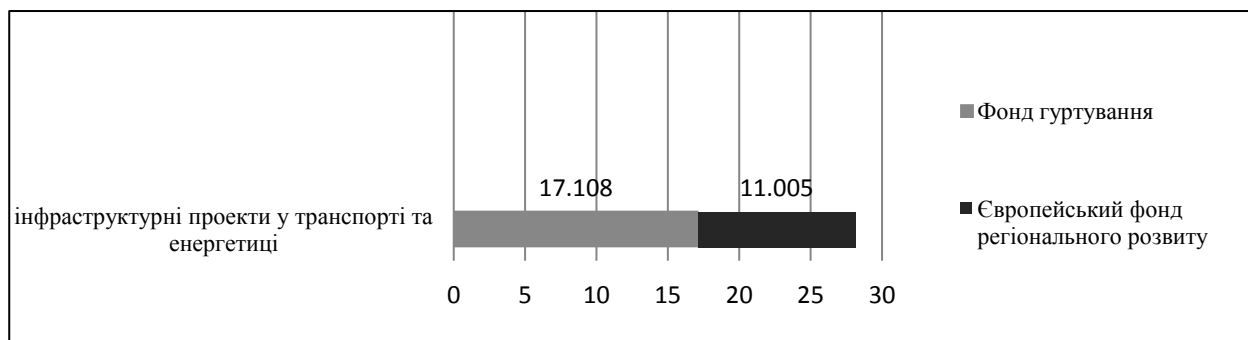

Рис. 3. Обсяг фінансування у Фондах на 2014-2020 рр., Польща (млрд євро)

Примітка. Побудовано автором за даними European Structural and Investment Funds, ESI Funds

Необхідно зауважити, що більша частина цих інвестицій припадає на інфраструктурні проекти у сегменті транспорту та енергетики. Так, наприклад, Єврокомісія у лютому 2017 року оголосила, що спрямовує понад 750 млн євро на фінансування проекту модернізації залізничної колії між Варшавою та Люблінном для збільшення пропускної спроможності завдяки будівництву нових колій. Ще один проект, вартістю, понад 91 млн євро, передбачає модернізацію залізничної колії між Варшавою та Отвоцьком тощо [17]. Таким чином, така фінансова підтримка дає змогу країні підготувати ґрунт для подальшої реалізації і державних інвестиційних проектів.

Одним із проблемних аспектів сучасного соціально-економічного розвитку є все ще низький рівень продуктивності інноваційної діяльності Польщі. Згідно класифікації Summary Inovation Index, де країни поділяються на 4 групи за інноваційним потенціалом: країни-лідери інновацій; сильні інноватори; помірні інноватори та «скромні» інноватори, Польщу відносять до групи країн помірних інноваторів, із показником близько 0,300 в.п. До цієї групи входять ті країни, у яких інноваційна ефективність є на рівні 50%-90% середнього показника по ЄС (0,500 в.п.): Хорватія, Кіпр, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Мальта, Португалія, Словаччина та Іспанія [18].

За останні 10-12 років у Польщі інтенсивність витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) помірно зростали. Якщо станом на 2005 рік витрати на НДДКР становили 0,56% від ВВП (1,386 млрд євро) у 2005 році, то у 2015 році вони були на рівні 1% від ВВП (4,317 млрд євро), що є достатньо менше середнього рівня по ЄС (2,03% - 2015 рік) (рис. 4).

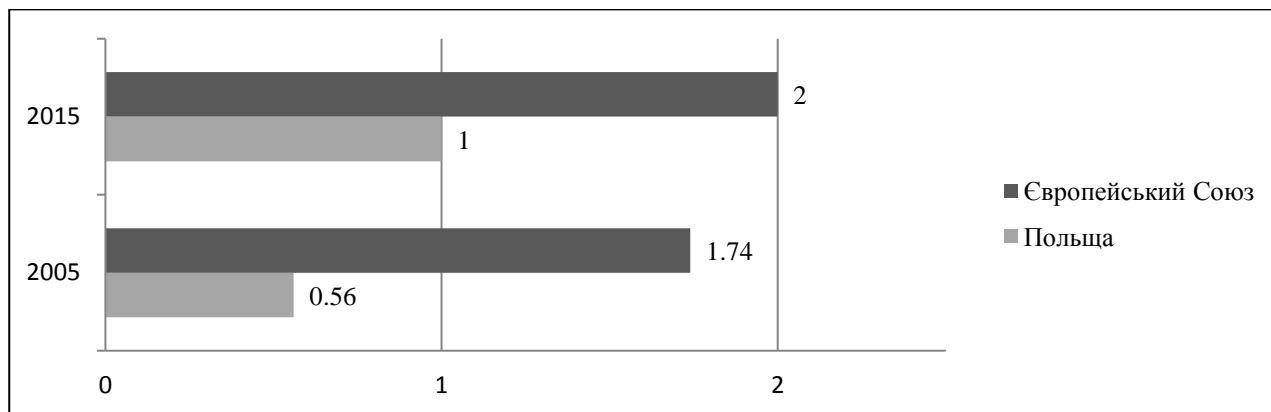

Рис. 4. Витрати на НДДКР у Польщі та ЄС, 2005 рік та 2015 рік (% від ВВП)

Примітка. Побудовано автором за даними Європейської служби статистики Eurostat

Аналізуючи структуру витрат на НДДКР за секторами, варто зауважити, що саме бізнес-сектор забезпечує найбільший внесок у загальний обсяг зростання інноваційних витрат, а частка внеску уряду та вищої освіти поступово скорочуються (див. табл. 1).

Таблиця 1

Частка витрат на НДДКР за секторами (% від загального обсягу)

Країна	Бізнес-сектор		Уряд		Вища освіта	
	2005	2015	2005	2015	2005	2015
ЄС	63	64	14	12	23	23
Польща	32	47	36	24	32	29

Примітка. Складено автором за даними Європейської служби статистики Eurostat

Також низька комерціалізація результатів наукових досліджень та слабкі науково-ділові зв'язки обмежують інноваційний потенціал економіки. Це проявляється у недостатній співпраці бізнесу із науковими установами через малу кількість спільних патентних заявок та наукових публікацій.

Окрім цього, наступним викликом для країни є підвищення якості освіти та її інтернаціоналізація. Польща займає 24 місце серед країн ЄС із показником 5% польських наукових публікацій серед 10% найбільш цитованих у світовому вимірі, а також тільки два університети країни були включені до Академічного рейтингу університетів світу 2016 року - все це підриває інноваційний авторитет країни [18].

Тому уряд Польщі ставить за мету досягнути зростання витрат на НДДКР на рівні 1,7% ВВП та подальше стимулювання інновацій у бізнес-секторі в контексті реалізації стратегії Європа 2020, одним із ключових завдань якої є досягнення країнами-членами ЄС витрат на НДДКР на рівні 3% ВВП. На момент 2015 року це порогове значення досягли такі країни Співтовариства як Швеція (3,26%), Австрія (3,07%), Данія (3,03%) тощо [18]. Наступним кроком з боку держави є перегляд Стратегії для науки та вищої освіти, що передбачає реформу вищої освіти та науки, метою якої є посилення співпраці науки із бізнесом та її суспільний ефект.

Висновки. Представлений емпіричний аналіз сучасних структурних змін у соціально-економічному розвитку Польщі дає можливість стверджувати, що країна успішно продовжує процес конвергенції із найбільш успішними членами ЄС (є найпривабливішим партнером для потужної економіки ЄС – Німеччиною). Також країна виважено реалізовує більшість цілей, визначених щодо пріоритетів стратегії зростання «Європа 2020», зокрема, досягнути рівня зайнятості 71% (на початок 2016 року показник становить близько 69,1%); інтенсифікувати до 2020 року витрати на НДДКР до рівня 1,7% (станом на 2015 рік – 1%); забезпечити частку відновлюваних джерел енергії на рівні 15% (у 2014 році їх частка вже становила 11,4%); скоротити рівень бідності та соціальної ізоляції серед населення в межах 1,5 млн осіб (у 2015 році досягнуто зменшення на 2,7 млн осіб) та ін. [15].

Разом з тим, перед Варшавою стоять невирішені завдання щодо забезпечення фінансової стабільності (ще не створена незалежна фінансова рада); продовження податкової реформи (боротьба із податковим шахрайством зокрема у паливно-енергетичному секторі); реформування ринку праці та пенсійної системи; збільшення частки внутрішніх інвестицій у енергетичну інфраструктуру та ін., що становить перспективи подальших досліджень структурних реформ економіки Польщі у складі ЄС.

Література

1. Бальцерович, Л. Кто виноват – рынок или политика?: Экономический рост после социализма. / Л. Бальцерович. – Москва : Фонд «Либеральная Миссия», 2014. – 24 с.
2. Бальцерович, Л. Итоги реформ в странах Восточной Европы / Л. Бальцерович // Российская Бизнес-газета. – 2005. – №. 502.
3. Бальцерович, Л. 800 днів: коротка історія великих змін 1989-1991 / Л. Бальцерович; пер. з пол.. В. Саган. – Х.: Золоті сторінки, 2014. – 188 с.
4. Колодко, Г. В. Глобализация, трансформация, кризис – что дальше? / Г.В. Колодко. – М.: Магистр. – 2011. – Т. 176.
5. Колодко, Г. В. Глобализация и сближение уровней экономического развития: от спада к росту в странах с переходной экономикой / Г.В. Колодко // Вопросы экономики. – 2012. – Т. 10.
6. Вожняк, М. Інтеграція розвитку шляхом реальної і технологічної конвергенції. Досвід Польщі і висновки для України / М. Вожняк, Д. Фіршт, Л. Яблонські // Міжнародна економічна політика. - 2014. - № 2(21). - С. 32-51
7. Вожняк, М. Г. Стабілізаційна політика як механізм забезпечення соціально-економічного згуртування: висновки з досвіду антикризового регулювання Польщі / М. Г. Вожняк // Міжнародна економічна політика. - 2010. - № 1-2(12-13). - С. 76-97
8. Князев, Ю. К. Долговой кризис в мире и проблема задолженности стран Центрально-Восточной Европы / Ю. К. Князев, Н. В. Куликова. – М.: Институт экономики РАН. – 2013. – 57 с.
9. Кудров, В. М. Модели и механизмы рыночной трансформации в странах ЦВЕ / В.М. Кудров // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – №. 8. – С. 10-22.
10. Кудров, В. М. Экономика Европы в международных сопоставлениях / В.М. Кудров // Россия в многообразии цивилизаций. – Весь мир, 2011. – С. 248-269.
11. Корнаи, Я. Нарушая обещания: венгерский опыт / Я. Корнаи // Вопросы экономики. – 2013. – №. 8. – С. 123-142.
12. Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія / [Д. Лук'яненко, В. Чужиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2010. – 710 с.

13. <http://www.ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/statistics-illustrated> - офіційний сайт Європейської служби статистики
 14. Українці зупинили "старіння" Польщі і врятували її економіку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apostrophe.ua/ua/news/society/2017-03-07/ukraincy-ostanovili-starenie-polshi-i-spasli-ee-ekonomiku--bloomberg/89144>.
 15. 2017 European Semester: Country Report – Poland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/publications/2017-european-semester-country-reports_en
 16. European structural and investment funds. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/PL>
 17. 121 млн євро з бюджету ЄС на виконання двох інфраструктурних проєктів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/119/Artykul/298014>
 18. European-Innovation-Scoreboard-2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm
-